

maradtak. A hitközség vagyonát, beleértve a zsinagógát, eladták és lebontották. Harsányi, *i. m.*, 31–55., 62–64. o. Lásd még *Pinkas ha'kehilot*, 266–267. o.

20. 1941-ben a városban 1080 zsidó volt (a lakosság 5,75%-a). Habár 1946-ban Hajdúhadházán még mindig 198 zsidó élt, 1967-re már csak 8 maradt. Harsányi, *i. m.*, 25–27., 59–61. o. *Pinkas ha'kehilot*, 267. o.

21. 1946-ban Hajdúnánásnak még 205 zsidója volt, de az emigrálás miatt, melyet részben az 1956 őszi lejátszódott antiszemita tüntetések okoztak, a hitközség az 1960-as évek elejére megszűnt létezni. Épületeit eladták, és a zsinagógát lebontották. Harsányi, *i. m.*, 13–19., 57–58. o. Lásd még Moshe Élijáhu Gonda: *A debreceni zsidók száz éve*. A Debreceni Zsidók Emlékbizottsága, Tel-Aviv, é. n., 296–303., 385–395. o. Az utóbbi oldalakon található a hajdúnánási zsidó mártírok nevei. Lásd továbbá *Pinkas ha'kehilot*, 268–269. o., valamint a következő személyes beszámolókat a YIVO-ban: Schüsler Lajosné (773. dosszié, 2043. jegyzőkönyv) és Falus Lajos (774. dosszié, 2714. jegyzőkönyv).

22. *Új Élet*, Bp., 1945. december 4., 5. o.

23. Hajdúszoboszlónak 1941-ben 490 főnyi zsidó lakossága volt, mely a város népességének 2,78%-át tette ki. Közülük kb. 180-an tértek vissza a háború után. Katz Ármin rabbi, aki szintén életben maradt, elhagyta a hitközséget, és Amszterdam rab-bija lett. 1969-re már csak 25 zsidó maradt a városban, így a hitközség intézményeit kénytelenek voltak felszámolni. Harsányi, *i. m.*, 19–25., 59. o.

24. *A karcagi zsidók története*. Lahav Printers for A karcagi zsidók emlékbizottsága, Tel-Aviv, 1977, 219 o. + héber nyelvű összefoglaló. Az Auschwitzban elpusztultak névsorát lásd 160–164. o. Lásd még *Pinkas ha'kehilot*, 479–480. o.

25. Gonda, *A debreceni zsidók száz éve*, *i. m.*, 306–311., 397–403. o. Ezek az oldalakon megtalálhatók a hajdúsámsoni, téglási és vámospércsi zsidó mártírok nevei is. A Vámospércsre vonatkozó további részleteket lásd Harsányi, *i. m.*, 28–31., 61–62. o. Lásd még *Pinkas ha'kehilot*, 270–271., 280–281., 296–297. o.

26. A Délvidéket, azaz a Bácskának és Baranyának azokat a vidékeit, melyek a jugoszláviai Vajdaságot alkotják, a magyarok 1941 áprilisában szállták meg. 1942 januárjában a magyar fegyveres erők büntetőakciót hajtottak végre, átfésülték a vidéket, „partizánok” után kutatva. Az akció során több mint 3000 szerbet és zsidót öltek meg (lásd a 6. fejezetet). Az is valószínű, hogy a vajdasági zsidók inkább tisztában voltak vele, milyen sorsra jutottak hittestvéreik Szerbiában, Horvátországban és Boszniában röviddel Jugoszlávia veresége után, mint magyar társaik.

27. A bácstopolyai internálótábornak a magyarok hozták létre nem sokkal a Délvidék megszállása után.

28. Közvetlenül a Délvidékre való behatolásuk után a németek, együttműködve a helyi népi német (Volksdeutsch) elemekkel, meggyilkoltak 10 zsidót: 4 főt Parabicon, 3 főt Törökkanizsán és egyet-egyet Szabadkán, Újvidéken és Zentán. Újvidéken több mint 300 „túszt” tartóztattak le és tartottak fogva a Szabadság Hotelben, ahol bántalmazták és kínozták őket a vallatás során. Többségüket 19 vagy 20 napi börtön után szabadon eresztették, de később gettókba vitték és deportálták őket. *The Crimes of the Fascist Occupants and Their Collaborators Against Jews in Yugoslavia*. Szerk.: Zdenko Löwenthal. Federation of Jewish Communities of the Federative Peoples Republic of Yugoslavia, Belgrád, 1957. (A könyv szerbhorvát nyelvű, a cím és a fejezetek ismertetése angolul is megtalálható benne. A továbbiakban *The Crimes of the Fascist Occupants*.)

29. Lásd Tájékoztató a m. kir. Belügyminiszter Úr 6163/1944 BM VII. res. sz. rendeletéhez. Belügyminisztérium, Bp. Részt vettek a III. (Szombathely), a IV. (Pécs)